

การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง กรณีศึกษาการเลือกตั้งท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ: เติมเต็มวงจรการเลือกตั้ง โดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

Anti-Vote-Buying Campaigns in a Case Study of Local Elections
in Chaiyaphum Province: Fulfill the Cycle of an Election
by Promoting Voters' Participation

จารูวรรณ แก้วมะโน^{**}
Jaruwan Kaewmano^{***}

บทความนี้

Received

24 กุมภาพันธ์ 2565

Revised

28 พฤษภาคม 2565

Accepted

9 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การเลือกตั้งคือกลไกสำคัญในการเปลี่ยนผ่านการเมืองอย่างสันติตามหลักประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม กระบวนการเลือกตั้งที่ผ่านมา บทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมักหายไปจากวงจรของการเลือกตั้ง ทั้งๆ ที่ประชาชนคือเจ้าของอำนาจอธิปไตย และควรได้ใช้โอกาสนี้ต่อรองและสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบางประการเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้น และแม้ว่าการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมจะได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเรื้อยมา แต่บทบาทของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้งกลับยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรม บทความนี้พัฒนาขึ้นจากโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดชัยภูมิ 3 แห่ง ที่จัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการอุดช่องว่างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มักขาดหายไปในการเลือกตั้ง ผ่านการจัดเวทีประชาเสวนา (citizen dialogue) ระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยผลที่คาดว่าจะได้รับคือ ผู้เข้าร่วมโครงการทราบถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น ตระหนักถึง

* นักวิชาการผู้ชำนาญการ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า

** Senior Academics, The Office of Promoting Politics of the People, King Prajadhipok's Institute.

ศักยภาพของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองผ่านการเลือกตั้ง และรับรู้ถึงบรรยากาศในกระบวนการหาเสียงเลือกตั้งว่าเป็นไปโดยสร้างสรรค์ มีการซื้อสิทธิขายเสียงลดลง และชุมชนยังสามารถดำรงความสมานฉันท์ไว้ได้แม้ภายหลังการเลือกตั้ง

คำสำคัญ : ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ, การเลือกตั้ง, เลือกตั้งสมานฉันท์, การศึกษาสำหรับพลเมือง, ประชาเสวนา

Abstract

Elections are important mechanisms for peaceful democratic political transition. However, in the past the role of the voter is often absent from the electoral cycle. Despite this, the people are the owners of sovereignty, hence they should take an election as the opportunity to negotiate and make some political changes in order to improve their quality of life. Even though clean elections have been legislated in Thailand's many constitutions, the role of the people in the electoral process has not been fully promoted. This article was developed from the anti-vote-buying campaign for the November 2021 local election in three districts of Chaiyaphum Province. The purpose of this paper is to investigate the possibility of filling gaps and promoting voters' participation, which is often missing in election season, through the process of public dialogue between candidates and voters. The expectation of this campaign is to promote political awareness and political participation of voters to make political change through elections, and to encourage the perception of a clean and creative electoral process. Finally, the community was able to maintain reconciliation even after the election.

Keywords: Deliberative democracy, election, anti-vote-buying campaign, civic education, citizen dialogue

ความสำคัญ

การเลือกตั้งคือกลไกสำคัญตามระบอบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามหลักประชาธิปไตย โดยแสดงเจตจำนงในการเลือกผู้แทนด้วยความสุจริตเสรี เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถได้เข้ามาปกครองบ้านเมือง เพื่อนำไปสู่ในการเปลี่ยนผ่านอำนาจอธิปไตยโดยสันติวิธี การเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรมได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและได้รับการกล่าวถึงในปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 21(1) (3) ความว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศโดยตรงหรือผ่านผู้แทนซึ่งได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ” และ “เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจอธิปไตย ทังนี้เจตจำนงดังกล่าวจะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา และต้องเป็นการออกเสียงโดยอิสระ เสมอภาคและเป็นการลงคะแนนโดยลับ”

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม โดยระบุแนวคิดดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนใช้วิธีเลือกตั้งออกเสียงโดยตรงและลับ นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 (มาตรา 37) เป็นต้นมา ทั้งยังกำหนดให้การเลือกตั้งที่สุจริตเป็น “หน้าที่” ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับ อาทิ ฉบับ พ.ศ. 2492 (มาตรา 50) พ.ศ. 2511 (มาตรา 49) พ.ศ. 2517 (มาตรา 58) พ.ศ. 2540 (มาตรา 68) และต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ยังได้เพิ่มโทษแก่ผู้ที่ไม่ไปเลือกตั้ง หรือทุจริตในการเลือกตั้งให้ต้องเสียสิทธิบางประการตามที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งยังเพิ่มแนวนโยบายแห่งรัฐในเรื่องการส่งเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ในมาตรา 87 (5) ซึ่งประเด็นดังกล่าว

ยังได้รับการกล่าวถึงไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้เพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่สุจริตให้ชัดเจนมากขึ้น โดยระบุถึงการเลือกตั้งโดยอิสระไม่ถูกครอบงำไว้ในมาตรา 45 (2) ความว่า “...กำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง...”

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการทุจริตเลือกตั้งยังคงได้รับการกล่าวถึงมาอย่างต่อเนื่อง Susan Welch และ John R. Hibbing (1997, pp. 227-229) ชี้ให้เห็นว่าการหาเสียงที่คอร์รัปชันเป็นเรื่องธรรมดาของทุกเชื้อชาติ แม้แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ขึ้นชื่อว่าเป็นต้นแบบประชาธิปไตยของหลายประเทศ John G. Peters and Susan Welch (1978, pp. 974-975) ชี้ให้เห็นว่าการมอบเงินเพื่อแลกคะแนนเสียงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและถูกรับรู้มานานแล้วโดยจัดอยู่ในรูปแบบหนึ่งของการทุจริตทางการเมือง ขณะทำงานของ Kathryn Rix (2008, pp. 65-97) ซึ่งต่อยอดผลการศึกษาของ Cornelius O’Leary เรื่อง The Elimination of Corrupt Practices in British Elections 1868? ที่ศึกษาการทุจริตเลือกตั้งในประเทศอังกฤษย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2454 แสดงให้เห็นว่าการทุจริตเลือกตั้งมีมานานแล้ว และแม้จะมีกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อจัดการกับการทุจริตเลือกตั้ง คือ พระราชบัญญัติการประพฤติทุจริต (The Corrupt Practice Act 1883) ทว่าการจัดการกับปัญหาก็ยังไม่มีประสิทธิภาพมากนักและปัจจุบันปัญหาดังกล่าวก็ยังคงอยู่

ขณะทำงานเรื่อง Vote Buying in Argentina ของ Valeria Brusco, Marcelo Nazareno และ Susan C. Stokes (2004, pp. 66-88) ชี้ให้เห็นว่าแม้การลง

คะแนนจะเป็นความล้มเหลวการซื้อเสียงยังคงมีอยู่ในอาร์เจนตินา สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าปัญหาทุจริตเลือกตั้งสามารถเกิดได้โดยทั่วไปกับประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ในส่วนของประเทศไทยก็เช่นเดียวกันที่ยังคงประสบกับปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง ผลสำรวจการฟ้องร้องคดีอันเนื่องมาจากการทุจริตเลือกตั้งของสำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งระหว่าง พ.ศ. 2543-2558 พบว่ามีคดีทุจริตเลือกตั้งที่คณะกรรมการการเลือกตั้งวินิจฉัยชี้ขาดจำนวน 1,967 เรื่อง สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้ประเทศไทยจะมีการบรรจุเรื่องการเลือกตั้งโดยสุจริตไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาการทุจริตเลือกตั้งก็ยังคงไม่หมดไปจากสังคมไทย

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าการทุจริตเลือกตั้งเป็นประเด็นปัญหาที่หลายประเทศประสบและเกิดขึ้นมานานแล้ว จึงเป็นที่น่าสนใจว่าเพราะเหตุใดการทุจริตเลือกตั้งยังคงดำรงอยู่เรื่อยมา มีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่สนใจศึกษาทำความเข้าใจเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการซื้อสิทธิขายเสียงเพื่อแสวงหาแนวทางรับมือกับปัญหาดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่นงานของ Richard L. Harsen (2000, pp. 1323-1331) ที่ชี้ให้เห็นว่ารายได้คือเงื่อนไขหนึ่งที่น่าไปสู่การซื้อสิทธิขายเสียง โดยมีความเป็นไปได้มากที่ผู้มีรายได้น้อยจะยินยอมพร้อมใจขายเสียงให้แก่ผู้สมัครเมืองมากกว่าผู้ที่มิได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Assoumou Ondo (2020, pp. 209-224) ที่ได้ข้อสรุปว่าปัจจัยเรื่องเศรษฐกิจมีส่วนส่งเสริมต่อการทุจริตเลือกตั้งในสาธารณรัฐกาบอง (Gabon) ด้าน Alejandro Ecker, Konstantin Glinitzer และ Thomas Meyer (2015, pp. 333-354) ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของการคอร์รัปชันในการเลือกตั้งส่วนหนึ่งเป็นเพราะความเป็นพรรคพวกกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Cesi Cruz (2019, pp. 384-389) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเป็นเครือข่ายหรือกลุ่มเดียวกัน เป็นความสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้นั้นสูญเสีย

ต่อการเป็นเป้าหมายในการซื้อสิทธิขายเสียงได้ ขณะที่งานของ Fabrice Lehoucq (2003, pp. 233-256) ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของการทุจริตเลือกตั้งนั้นมีมากมาย เริ่มตั้งแต่การขาดความตระหนักของผู้คน ปัจจัยเรื่องความไม่เป็นกลางของข้าราชการและนักการเมือง การใช้ความรุนแรงอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้งก่อนระหว่าง และหลังการเลือกตั้งสิ้นสุดลง รวมไปถึงการทุจริตเลือกตั้งอย่างเป็นระบบโดยข้าราชการ เช่น โดยการกีดกันผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การจัดเลือกตั้งนอกเวลาราชการ การจัดวางคูหาเลือกตั้งในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น

บทความเรื่อง “การทุจริตการเลือกตั้ง: อุปสรรคการทำให้เป็นประชาธิปไตยของไทย” ของ ชามูชัย จิตรเหลาอาพร (2561, น. 1-17) ที่ศึกษากรณีการทุจริตเลือกตั้งของสังคมไทย ได้ระบุถึงสาเหตุที่การเมืองไทยวนเวียนอยู่กับปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงว่ามีปัจจัยหลักๆ อยู่ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) ปัจจัยทางวัฒนธรรมอุปถัมภ์ของไทย ซึ่งชามูชัยชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมดังกล่าวอาจเป็นอุปสรรคต่อการเลือกตั้งที่สุจริตได้ เนื่องจากวัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์นั้นจะส่งผลให้ผู้คนในสังคมยังคงยึดถือตัวบุคคลและยอมจำนนต่ออิทธิพลได้ อันอาจกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจเลือกผู้แทนจากการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตัว หรือการตอบแทนระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นหลัก ซึ่งเป็นการบั่นทอนเจตจำนงเสรีของผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงไป 2) ปัจจัยด้านกลุ่มทุนต่างๆ ที่พยายามเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเพื่อใช้อำนาจทางการเมืองในการแสวงหาผลกำไรแก่กลุ่มตนให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งการเข้ามาของกลุ่มทุนเหล่านี้ได้ตัดโอกาสการแข่งขันอย่างเสรีของผู้ที่มีความสามารถแต่ขาดทุนทรัพย์ลงไป 3) ปัจจัยด้านการติดตามตรวจสอบที่ขาดความเป็นอิสระถูกแทรกแซงจากกลุ่มทุนส่งผลให้องค์กรอิสระไม่สามารถตรวจสอบถ่วงดุลได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้การทุจริตเลือกตั้งยังดำรงอยู่เรื่อยมา

ขณะที่ ชัยพงษ์ สำเนียง (2561, น. 1-48) ได้ระบุถึงมุมมองในการซื้อสิทธิขายเสียงที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการซื้อสิทธิขายเสียงถูกใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการต่อรองอำนาจและเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้สมัคร

การดำรงอยู่ของการทุจริตเลือกตั้งตราบจนปัจจุบันส่วนหนึ่งเป็นเพราะรูปแบบและความหลากหลายของการซื้อเสียง ซึ่งไม่ได้มีเพียงการมอบทรัพย์สินเงินทองเท่านั้น แต่มีหลากหลายรูปแบบ อาทิ การเสนอสิ่งตอบแทนเป็นผลประโยชน์ต่างๆ การสัญญาว่าจะให้เพื่อให้ลงคะแนน หรือดเว้นการลงคะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางราย การจ่ายก่อนครั้งหนึ่งและจะจ่ายอีกครั้งเมื่อผู้มีสิทธิแสดงหลักฐานว่าได้ลงคะแนนให้เรียบร้อยแล้ว การซื้อหัวคะแนนผู้มีอิทธิพล การซื้อคู่แข่งและขอให้คู่แข่งยอมแพ้ต่อการแข่งขัน การใช้เส้นสายใช้อิทธิพลข่มขู่ให้เลือก หรือดเว้นการเลือก รวมไปถึงการผลักดันให้เกิดการพัวพันกันระหว่างหมู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การนำหัวคะแนนไปทัศนศึกษา และการจัดพาหนะรับ-ส่งผู้เลือกตั้ง เป็นต้น (โอฬาร ถิ่นบางเตียว และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2559, ออนไลน์; วิไลวงศ์ กฤษณะภูติ, 2557, น. 64-75; Lehoucq, 2003, pp. 233-56. ; DeBats, 2016, pp. 1-12) ซึ่งตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยวิธีการหาเสียงและลักษณะต้องห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2563 ในหมวดที่ 5 (5) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าการช่วยเหลือเงินทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้ให้แก่ผู้ใดตามปกติประเพณีต่างๆ นับเป็นลักษณะต้องห้ามในการหาเสียงเลือกตั้ง และนับเป็นการทุจริตเลือกตั้งประการหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเหตุปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหาซื้อสิทธิขายเสียงมีหลายประการครอบคลุมทั้งเรื่องของการขาดความรู้ความเข้าใจ ปัจจัยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โครงสร้างกฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพในการติดตาม

ตรวจสอบ วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ การใช้อิทธิพล การข่มขู่ การใช้ความเป็นเครือข่ายเครือญาติคนรู้จัก การยื่นข้อเสนอหรือผลประโยชน์ต่างตอบแทน เรื่อยไปจนถึงการต่อสู้และการต่อรองเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งแต่ละสังคมนั้นก็จะมีเงื่อนไขปัจจัยที่นำไปสู่การซื้อสิทธิขายเสียงแตกต่างกันออกไป เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการจัดการซื้อสิทธิขายเสียงและนำพาการเลือกตั้งไปสู่ความสุจริตได้ แต่ควรต้องปรับปรุงแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบ อาทิ ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ปรับทัศนคติ พฤติกรรม ไปพร้อมกับการสร้างวัฒนธรรมใหม่และพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น

บทความนี้มองว่า สิ่งหนึ่งที่ควรได้รับการปรับปรุงคือ “วงจรการเลือกตั้ง” ที่ควรมอบโอกาสและสร้างช่องทางที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครได้มากขึ้น เพราะที่ผ่านมาในฤดูกาลเลือกตั้งบทบาทส่วนใหญ่มักเป็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้ง การปราศรัยหาเสียง การมอบข้อเสนอเชิงนโยบายต่างๆ รวมไปถึงการลงพื้นที่เพื่อพบและทำความรู้จักกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ภายใต้กระบวนการเหล่านี้จะเห็นได้ว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นเพียง “ผู้ตั้งรับ” ข้อมูลต่างๆ เป็นหลัก ไม่ได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมตั้งข้อสังเกตให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนแนวทายนโยบายแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่ในฤดูกาลเลือกตั้งนั้นคือช่วงเวลาสำคัญที่ประชาชนจะได้แสดงบทบาทดังกล่าวเพื่อสร้างให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองโดยสันติ เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและสร้างเสถียรภาพทางการเมือง

แท้จริงแล้วบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งที่นอกเหนือไปจากการใช้สิทธิเลือกตั้งจะได้รับการรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 อาทิ เสรีภาพในการรวม

ตัวกันจัดตั้งพรรคการเมือง (มาตรา 45) การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง (มาตรา 45) การลงสมัครรับเลือกตั้ง (มาตรา 97) และการขอลงทะเบียนเพื่อลงคะแนนนอกเขตเลือกตั้ง (มาตรา 95) เป็นต้น และในพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ก็ได้มีการกล่าวถึง การมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งไว้สอดคล้องกัน อาทิ สิทธิในการยื่นคำร้องขอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งเพื่อขอเพิ่มชื่อในกรณีไม่พบรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (มาตรา 37) สิทธิในการร้องขอให้ถอนชื่อผู้ซึ่งไม่มีสิทธิเลือกตั้งออกจากบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (มาตรา 38) สิทธิยื่นคำร้องกรณีเห็นว่าผู้มีชื่อในประกาศรายชื่อไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง (มาตรา 51) และสิทธิยื่นคัดค้านต่อคณะกรรมการว่าการเลือกตั้งในเขตที่ตนมีสิทธิเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตเที่ยงธรรมหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 140) เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติสิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งที่ได้รับการรับรองไว้ตามกฎหมายจะพบว่าส่วนใหญ่เป็นสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง และสิทธิในการร้องขอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณารายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คุณสมบัติของผู้สมัคร และผลการเลือกตั้ง ยังไม่พบว่ามีภาระบุถึงสิทธิในการรณรงค์ให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง หรือสิทธิในการมอบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและคุณสมบัติของผู้สมัครที่พึงปรารถนา หรือสิทธิที่จะได้รับการปรึกษาหารือและได้รับคำมั่นสัญญาจากผู้สมัครเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะเหล่านั้น อย่างเป็นทางการในรูปแบบ แม้ว่าในเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจะระบุไว้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้มากมาย นับตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และหลังการเลือกตั้ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2559, ออนไลน์) ทั้งยังระบุว่า “การต่อนโยบายของพรรคการเมือง” เป็นรูปแบบ

การมีส่วนร่วมหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง ทว่ายังไม่ปรากฏว่ามีการระบุช่องทางการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อต่อนโยบายของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อย่างเป็นทางการในกฎหมายนอกเหนือไปจากการสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง

การมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีความชัดเจนมากกว่าเมื่อเป็นการมีส่วนร่วมภายหลังการเลือกตั้ง ดังปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หลายมาตรา อาทิ สิทธิในการฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำ (มาตรา 41) การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย (มาตรา 133) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (มาตรา 256) และการเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 254) เป็นต้น ทว่ากลับยังไม่พบกิจกรรมหรือหลักการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะมากนัก ด้วยเหตุนี้ การเปิดพื้นที่ สร้างโอกาส สร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งให้มากขึ้น โดยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนไปพร้อมกันกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งทำสิ่งใดได้หรือไม่ได้และพวกเขาควรทำเรื่องใดบ้างในช่วงการเลือกตั้ง รวมไปถึงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในฤดูกาลเลือกตั้งได้อย่างไร ผ่านช่องทางใดจึงมีความสำคัญ เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ตั้งแต่ต้นทางผ่านการเลือกตั้งที่มีคุณภาพและประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงมากกว่าไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

การเลือกตั้งท้องถิ่นที่จัดให้มีขึ้นช่วงปลายปี 2564 ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2564 นับเป็นโอกาสดีที่จะเป็นสนามจำลองการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้ง สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า เล็งเห็นว่าโอกาสดังกล่าว

ในการสร้างสภาพแวดล้อมใหม่ในการหาเสียง โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อลดการซื้อสิทธิขายเสียงและเพิ่มวัฒนธรรมการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ จึงได้จัดทำ**โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้น** นำร่องในองค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่งในจังหวัดชัยภูมิ โดยนำกรอบคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) ผสานเข้ากับการจัดเวทีประชาเสวนา (citizen dialogue) มาปรับใช้เพื่อส่งเสริมคุณภาพของการเลือกตั้ง กระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งและประชาธิปไตยโดยรวม โดยผู้เขียนได้เก็บข้อมูลตลอดการดำเนินโครงการตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นการจัดเวทีประชาเสวนา (citizen dialogue) ช่วงที่มีการจัดเวทีเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งและเมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง ในบทความนี้จะเป็นการสรุปรูปแบบกระบวนการตลอดจนผลการดำเนินโครงการและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณภาพของการเลือกตั้งและคุณภาพประชาธิปไตยผ่านการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญแต่มักขาดหายไปจากวงจรของ “การเลือกตั้ง” ที่ผ่านมา

การเลือกตั้งสมานฉันท์และกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงพัฒนาขึ้นมาจากฐานคิดที่ต้องการอุดช่องว่างของวงจรการเลือกตั้งที่ผ่านมา ซึ่งมักเริ่มต้นจากประกาศวันเลือกตั้ง ผู้สมัครประกาศตัวลงแข่งขันเลือกตั้ง นำไปสู่การแข่งขันกันหาเสียงระหว่างผู้สมัครกลุ่มต่างๆ ด้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งสำรวจตรวจสอบรายชื่อ โดยอาจแจ้งความจำนงลงคะแนนนอกเขตเลือกตั้ง และไปใช้สิทธิเมื่อถึงวันเลือกตั้งเท่านั้น วงจรการเลือกตั้งจึงมักสิ้นสุดลงที่

การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2560, ออนไลน์) และแม้จะมีการระบุให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถมีส่วนร่วมหลังการเลือกตั้งได้ ทว่าในความเป็นจริงผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนน้อยนักที่จะสนใจติดตามตรวจสอบการทำงาน หรือเสนอนโยบายสาธารณะภายหลังการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมที่ผู้คนส่วนใหญ่คาดหวังและรอคอยคือการเลือกตั้งครั้งต่อไป

จากวงจรการเลือกตั้งข้างต้น จะเห็นได้ว่ายังไม่ปรากฏบทบาทการมีส่วนร่วมเชิงนโยบายของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนในขั้นตอนใด แม้จะมีการระบุถึงสิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ในกฎหมายหลายประการ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบได้ว่าสิทธิส่วนใหญ่ที่ระบุไว้ กลับเป็นสิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิการร้องขอ และฟ้องร้องเป็นหลัก ยังไม่พบเรื่องสิทธิในการรณรงค์การหาเสียงให้เป็นไปโดยสุจริตเที่ยงธรรม หรือสิทธิในการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่จะได้รับการรับฟังและยอมรับไปพิจารณาปฏิบัติโดยผู้สมัคร ทั้งยังไม่พบว่ามีกระบวนการของหน่วยงานภาครัฐใดให้มีบทบาทส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ทำให้วงจรการเลือกตั้งที่ผ่านมา ยังไม่สามารถรวมเอาประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้ามาอยู่ในสมการของกระบวนการเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่

การไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยตระหนักว่าเป็นหน้าที่มากกว่าตระหนักว่าเป็นสิทธิอำนาจในการสร้างความเปลี่ยนแปลงจึงบั่นทอนความเชื่อมั่นต่อการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงไป (สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2525, น. 196-197) ทั้งๆ ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งพึงใช้ฤดูกาลเลือกตั้งให้เป็นช่วงเวลาสำคัญที่พวกเขาในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริงจะได้ใช้อำนาจในการตัดสินใจผลงาน มอบคำแนะนำ สร้างการตอรอง และเลือกผู้แทนได้อย่างเสรีโดยสามารถคาดหวังได้ว่าเมื่อผู้คนเหล่านั้นได้เข้ามาทำหน้าที่ผู้แทนพวกเขาก็

รับฟังและมุ่งดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ดังนั้น แม้จะมีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งเกินกว่าร้อยละ 50 หรือมากถึงร้อยละ 80 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเลือกตั้งที่กำหนดขึ้นนั้นส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างแท้จริง งานของ สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2525, น. 196-197) ที่ศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย และพบว่าผู้ที่อยู่ในชนบทมีแนวโน้มไปลงคะแนนเลือกตั้งสูงกว่าผู้ที่อยู่ในเมือง ทว่าสิ่งนั้นกลับไม่ได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้สิทธิตระหนักในสิทธิศักยภาพของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือควบคุมรัฐบาลได้ เป็นแต่เพียงการไปทำหน้าที่ของพลเมืองดีเท่านั้น ทั้งๆ ที่ความรู้สึกถึงอำนาจหรือความตระหนักในอำนาจทางการเมืองของตนเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ ด้วยเหตุนี้ การสร้างให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตระหนักในอำนาจของตนว่าสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและทราบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้อย่างไรผ่านช่องทางใดบ้างจึงมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

Markus Pausch (2011, pp. 19-35) ระบุถึงปัจจัยที่จะส่งเสริมต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนในสังคมว่าประกอบไปด้วย 2 ปัจจัยหลักคือ 1) ปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วย เรื่องของกระบวนการเลือกตั้งที่มีความโปร่งใสเป็นธรรม สังคมยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางการเมือง ส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกหรืออภิปรายในพื้นที่สาธารณะ โดยมาพร้อมกับการได้รับการยอมรับ โต้ตอบและปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียม รวมไปถึงการมีระบบการศึกษาที่ดี 2) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย เจตจำนงทางการเมืองของผู้คนในสังคม ความตระหนักในอำนาจและความสามารถทางการเมืองของผู้คนในสังคม ผลประโยชน์

ทางการเมือง และการศึกษาส่วนบุคคล ด้าน Lien Pham และ Ance KalejaFirst (2019, pp. 154-169) ระบุไปในทิศทางเดียวกันว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ต้องมีเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ประการ คือ นิสัยส่วนตัว โอกาสในการมีส่วนร่วม และกระบวนการมีส่วนร่วม จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพนั้นไม่อาจดำเนินการโดยเน้นไปที่กฎหมายลำพังได้ แต่จำเป็นต้องดำเนินการกับสถาบันทางการเมืองต่างๆ อย่างเป็นระบบ

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยอย่างยิ่ง ประชาธิปไตยที่มั่นคงและมีคุณภาพ จึงไม่อาจละทิ้งให้การบริหารบ้านเมืองเป็นบทบาทของผู้แทนราษฎรแต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงสัมพันธ์กับการรับรู้และศรัทธาของผู้คนในสังคมซึ่งสัมพันธ์กับบทบาทของรัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประเทศประชาธิปไตยไม่อาจมั่นคงได้หากไม่เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ เพราะศรัทธาของประชาชนต่อสถาบันทางการเมืองทั้งหลายมีส่วนสัมพันธ์กับความสำเร็จและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย (Lipset, 1959, pp. 69-105) ประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงไม่อาจวัดได้จากการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว เพราะแม้จะมีการเลือกตั้ง แต่หากการเลือกตั้งเป็นไปโดยทุจริตไม่โปร่งใส ย่อมส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองและคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม ทั้งยังสั่นคลอนศรัทธาของประชาชนต่อระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Lehoucq, 2003, pp. 233-56.) Joseph M. Bessette (as cited in Goldwin & Schambra, 1980, pp.102-116) ชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยที่แท้จริง ควรเกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผลมากกว่าที่จะมุ่งแสวงหาความชอบธรรมบนฐานเสียงที่มากกว่าเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) และ

ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) จึงได้รับการกล่าวถึงมากขึ้น ในฐานะเครื่องมือหรือกระบวนการที่จะเพิ่มความสัมพันธ์ระยะห่างระหว่างประชาชนกับผู้แทน ทั้งยังเพิ่มการมีส่วนร่วมคืนอำนาจให้แก่ประชาชนเพื่อเพิ่มคุณภาพประชาธิปไตยแบบผู้แทนได้ (แมทธิวส์, 2552, น. 1-12)

แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) จึงเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะรูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยที่อาจนำมาปรับใช้เพื่ออุดช่องว่างของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่มีกวนเียนอยู่กับการเลือกตั้งที่กำลังกลายเป็นเพียงประเพณีในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเท่านั้นโดยที่ไม่อาจรับรองได้ถึงความสำเร็จของกระบวนการและผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง จุดเด่นของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารืออยู่ที่การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและพิจารณาข้อเรียกร้องต่างๆ ผ่านกระบวนการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างมีเหตุผลบนหลักฐานข้อเท็จจริง เพื่อให้ในท้ายที่สุดประชาชนจะได้รับทราบข้อมูลอย่างรอบด้าน ซึ่งจะนำไปสู่การขบคิดเพื่อให้บรรลุข้อตกลงร่วมกันเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะ (common goods) ต่อไป (Eagan, 2016, online; วิสุทธิ โพธิ์แทน, 2550, น. 3-5) หัวใจของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างเอกฉันท์ (consensus) และเสียงส่วนใหญ่ (majority) ซึ่งจะเกิดขึ้นภายหลังการพูดคุยร่วมกันภายใต้บรรยากาศที่ทุกฝ่ายได้รับโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ (Bessette as cited in Goldwin & Schambra, 1980, pp.102-116) ในแง่บทบาทของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะสามารถสนับสนุนประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาลท้องถิ่นระหว่างการเลือกตั้ง และมีโอกาสที่จะให้ข้อมูลหรือคัดค้านแผนและการตัดสินใจ (Soneryd & Lindh,

2019, pp. 230-246)

โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ โดยมองว่าการปรึกษาหารือคือเครื่องมือสร้างความเข้าใจสร้างทางเลือกและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนประการหนึ่ง จึงเลือกนำหลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาปรับใช้ในการส่งเสริมคุณภาพของการเลือกตั้งผ่านการจัดเวทีประชาเสวนา (citizen dialogue) ร่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่ออุดช่องว่างของวงจรการเลือกตั้งที่ผ่านมาซึ่งบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมักหายไป โดยเปิดเวทีให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อนโยบายต่างๆ ของผู้สมัคร พร้อมๆ กับเพิ่มเติมนองค์ความรู้เรื่องความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านการลงมือปฏิบัติ โดยมุ่งหวังว่ากระบวนการเหล่านี้ นอกจากจะสร้างความรู้ความเข้าใจความสนใจทางการเมืองให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้ว ยังมีส่วนสำคัญต่อการปรับทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และช่วยให้ผู้สมัครมีโอกาสเข้าถึงความต้องการและได้รับฟังข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากขึ้น ที่สำคัญเวทีประชาเสวนายังอาจมีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศในการหาเสียงเลือกตั้งให้ดีขึ้น ความรุนแรงและการทุจริตเลือกตั้งลดลง มีความสมานฉันท์เพิ่มมากขึ้น ในกระบวนการนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้ไม่เพียงเป็นผู้รับฟังการปราศรัยของผู้สมัครเท่านั้น แต่จะมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ตั้งคำถามตั้งข้อสังเกตกำหนดกติกาคุณลักษณะของผู้แทนที่พึงปรารถนาพร้อมทั้งมอบข้อเสนอให้แก่ผู้สมัครได้เวทีประชาเสวนาจึงมีส่วนช่วยปรับเปลี่ยนให้ช่วงเวลาในการ “หาเสียงเลือกตั้ง” ของผู้สมัครกลายเป็นช่วงเวลาของ “การปรึกษาหารือ” เพื่อให้ฤดูกาลเลือกตั้งกลายเป็นของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

การประชาเสวนา (citizen dialogue) หรือ การสานเสวนาเป็นหนึ่งในหลายๆ กิจกรรมหรือเครื่องมือ ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการเปิดพื้นที่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างฝ่ายต่างๆ ในประเด็นที่ทุกฝ่าย ให้ความสนใจเพื่อหาทางออกร่วมกัน การประชาเสวนา นั้นมีลักษณะคล้าย “forum” หรือตลาดที่ผู้คนจะได้ พบปะแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ต่างกันตรงที่การประชาเสวนา นั้นจะต้องดำเนินการภายใต้กติกาที่ทุกฝ่ายร่วมกัน กำหนดหรือเห็นพ้องต้องกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึงเต็มทีลดการครอง เวทีโดยกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดและเป็นการแสดงออกโดย อารยะ เพราะการประชาเสวนาไม่ใช่การโต้เถียง (debate) ไม่ได้มุ่งเอาแพ้ชนะด้วยการแสดง “จุดยืน” ของตน แต่มุ่งแสวงหา “จุดร่วม” ของฝ่ายต่างๆ เพื่อ เป้าหมายสำคัญในการแสวงหาทางออกร่วมกัน หรืออย่างน้อยๆ ก็คือร่วมกันแสวงหาทางเลือกซึ่ง ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยอมรับได้ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557, น. 4-20)

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการประชาเสวนาที่มี ประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วยหลักการ ขั้นตอนและ กระบวนการที่ละเอียดอ่อนมากมาย พัทรี สิริโรธ (2552, น. 75-90) ชี้ให้เห็นว่าการสานเสวนามีหลักสำคัญอย่าง น้อย 2 ประการคือต้องอยู่บนหลักการใช้เหตุผล (reasoning) และต้องเป็นการกระทำที่เปิดเผย เป็น สาธารณะ (public act) ด้าน สุวิตา มะมา และ สุวิชา เป้าอารีย์ (2564, น. 31-48) ก็ชี้ให้เห็นไปในทิศทาง เดียวกันโดยได้เพิ่มเติมหลักเรื่องการเคารพในเสรีภาพ การตระหนักถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม และ การมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาด้วย ในงานของ Linda Soneryd and Elisabeth Lindh (2019, pp. 230-246) ที่ทำการศึกษากระบวนการประชาเสวนา ในเมืองโกเทนเบิร์ก (Gothenburg) ประเทศสวีเดน (Sweden) ชี้ให้เห็นว่าเหตุผล (rationalities) มีความสำคัญอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ที่มีบทบาท

ที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชาเสวนาพึงตระหนักและ ปฏิบัติ เพราะในกระบวนการเสวนาส่งสำคัญอยู่ที่ ความสามารถในการจัดกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง ที่ผู้ร่วมเสวนาต่างหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดของตน เพราะฉะนั้นหลักเหตุผลจึงมีความสำคัญยิ่ง นอกจากนี้ การขจัดแรงจูงใจอื่นๆ ที่อาจบดบังการใช้เหตุผล อาทิ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและอคติอื่นๆ ก็มีความสำคัญ เช่นกัน ด้านจาร์วอร์ธ แก้วมะโน (2562, น. 181-185) ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการประชาเสวนาที่ประสบ ความสำเร็จและได้รับการยอมรับหลักการสำคัญอยู่ที่ “ความเป็นกลาง” และ “ความไว้วางใจ” เพราะการจัด ประชาเสวนานั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่องไม่ได้เริ่มต้น หรือสิ้นสุดลงที่เวทีเสวนา แต่เริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการ ทำความเข้าใจ และเชิญชวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมเวที เสวนา ดังนั้นในการเชิญชวนผู้จัดจะต้องยึดหลัก ความเป็นกลางโดยแสดงออกมาให้เป็นประจักษ์เพื่อ สร้างความไว้วางใจ เพราะความเป็นกลางคือจุดเริ่มต้น ของการเปิดใจยอมรับฟัง และเป็นจุดตั้งต้นของ ความรู้สึกไว้วางใจอันจะนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการเกิด เวทีเสวนาในลำดับต่อไป

จากนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการประชาเสวนา ที่มีประสิทธิภาพ พึงตระหนักถึงหลักอย่างน้อย 5 ประการ ประกอบด้วย หลักความเป็นกลาง ความมี เหตุผล เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ความเป็น สาธารณะ และความทั่วถึงเป็นธรรม โดยกระบวนการ เหล่านี้จะต้องเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นเวทีเสวนา ระหว่างจัดเวทีเสวนา และเมื่อสิ้นสุดการจัดเวทีเสวนา เหล่านี้คือกระบวนการประชาเสวนาที่โครงการเลือกตั้ง สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเลือกนำมาประยุกต์ใช้ ในการดำเนินโครงการทั้ง 3 ระยะ 1) ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้น การจัดเวทีประชาเสวนา (citizen dialogue) ในช่วงของ การเข้าพบผู้เกี่ยวข้องทำความเข้าใจและเชิญชวนเข้าร่วม เวทีเสวนา 2) ช่วงที่มีการจัดเวทีเสวนาระหว่างผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และ 3) เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลงใน

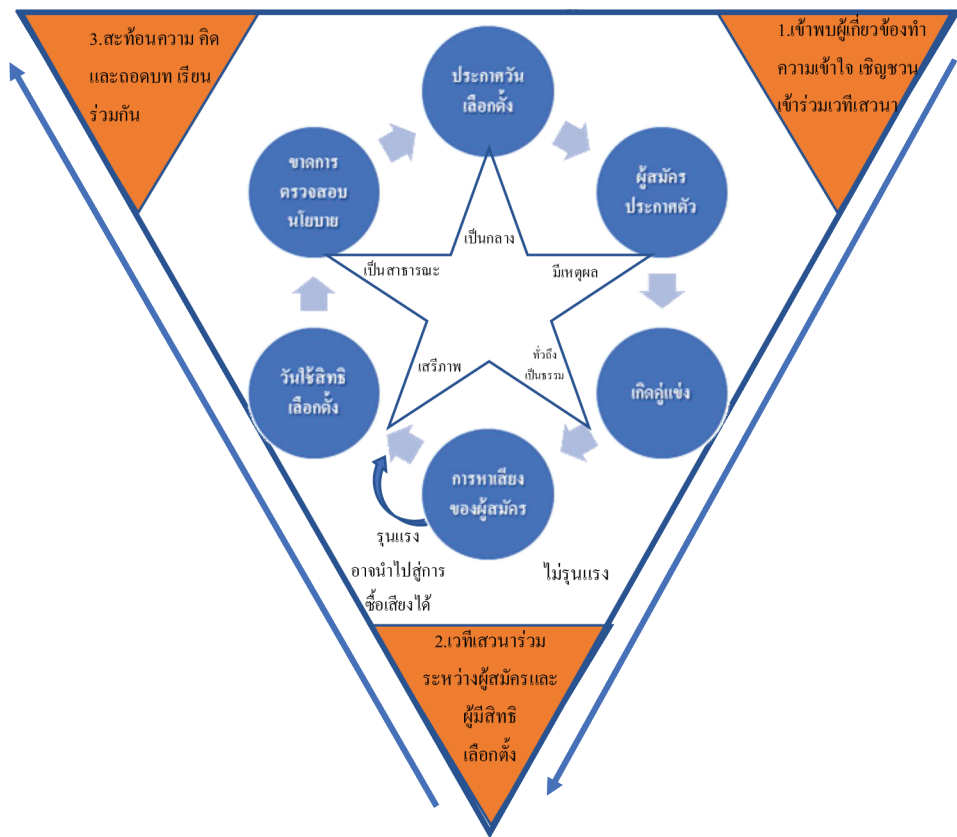
ช่วงของการสะท้อนความคิดและถอดบทเรียนร่วมกัน

ในส่วนของกระบวนการประชาเสวนานั้นมีผู้ให้ข้อเสนอแนะไว้ อาทิ Smith, C., & Rowe, G. (2016, pp. 59-70) และ Chilvers J. (2008, pp. 421-451) ที่เสนอว่ากระบวนการประชาเสวนาที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบในเรื่องของความเป็นตัวแทนของทุกกลุ่ม มีกระบวนการเสวนาที่โปร่งใสเป็นธรรมที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น บนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริง เพียงพอและเป็นอิสระในการตัดสินใจ ด้าน ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2555, น. 25-28) ได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการประชาเสวนาไว้ 7 ประการ ประกอบด้วย 1. การกำหนดผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ครอบคลุม 2. การสร้างความเข้าใจความสำคัญของประเด็นที่จะเสวนา 3. การมอบองค์ความรู้ที่จำเป็นและเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3.1) องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการประชาเสวนาที่สำคัญ อาทิ เรื่องการฟังอย่างตั้งใจ (active listening) สุนทรียสนทนา (appreciative inquiry) และกระบวนการหาฉันทมติ (consensus) ซึ่งแตกต่างไปจากการใช้เสียงส่วนมาก โหวตเพราะฉันทมตินั้นจะมุ่งเน้นหาข้อสรุปโดยการปรึกษาหารือร่วมกันของทุกฝ่ายกระทั่งได้ข้อสรุป

ที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ (วันชัย วัฒนศัพท์ และ ถวิลวดี บุรีกุล, 2555, น. 17) 3.2) องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเสวนานั้น ในส่วนนี้ผู้จัดอาจมีการเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือผู้เกี่ยวข้องที่ทำการศึกษามีหลักฐานข้อมูลชัดเจนมาช่วยปรับพื้นฐานความเข้าใจได้ 4. การเสนอนาทัศน (scenario) หรือแนวทางที่อาจเกิดขึ้นเพื่อเป็นจุดตั้งต้นในการเสวนา 5. การเปิดเวทีย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็น 6. การนำเสนอผลการระดมความเห็นในกลุ่มใหญ่เพื่อแสวงหาข้อเสนอที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน และยกระดับจากมติของกลุ่มย่อยไปสู่ฉันทมติของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มใหญ่ทั้งหมดต่อไป และ 7. การสะท้อนความคิดภายหลังจากเข้าร่วมเวที

โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนำเอาหลักการปรึกษาหารือผสานเข้ากับการประชาเสวนาและขั้นตอนในการจัดการเสวนา เพื่อแก้ไขปัญหาของวงจรการเลือกตั้งที่ผ่านมา โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งและเติมเต็มช่องว่างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในช่วงฤดูกาลเลือกตั้งให้สมบูรณ์ขึ้น ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 วงจรการเลือกตั้งที่ผ่านมากับการแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการปรึกษาหารือ

จากภาพ จะเห็นได้ว่าวงจรการเลือกตั้งที่ผ่านมา ซึ่งเป็นวงกลมอยู่ด้านในกรอบสามเหลี่ยมนั้น การเลือกตั้งจะเริ่มต้นจากการประกาศรับสมัคร การหาเสียงเลือกตั้งนำไปสู่ความรู้สึกแข่งขัน ซึ่งหากมีความรุนแรงมากอาจมีโอกาที่ฝ่ายต่างๆ จะใช้ทุกวิถีทางเพื่อนำไปสู่ชัยชนะโดยไม่เกี่ยงวิธีการ นำมาสู่การทุจริตเลือกตั้งได้ โดยวงจรจะสิ้นสุดลงในวันไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จะเห็นได้ว่าวงจรของการเลือกตั้งนี้ไม่ค่อยปรากฏพื้นที่ที่ประชาชนและผู้แทนได้มีโอกาสพบกันเพื่อแลกเปลี่ยนและกำหนดอนาคตร่วมกันเท่าใดนัก ส่วนกรอบสามเหลี่ยมด้านนอกนั้นเป็นกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่แทรกเข้าไปในกระบวนการเลือกตั้งปกติ ตั้งแต่การเข้าพบผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นเปิดเวทีเสวนาร่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สิ้นสุดลงที่การถอดบทเรียน

ร่วมกันระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนากระบวนการเลือกตั้งที่มีคุณภาพต่อไป โดยกระบวนการดำเนินงานทุกขั้นตอนจะยึดหลัก 5 ประการซึ่งจัดอยู่ในรูปดาวตรงกลางแผนภาพ

จากหลักการและกระบวนการข้างต้น สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ได้พัฒนารูปแบบสำหรับดำเนินโครงการออกมาเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ทำความเข้าใจและเชิญชวนเข้าร่วมเวทีเสวนา กิจกรรมหลักคือการวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และการเข้าพบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมเวทีประชาเสวนา

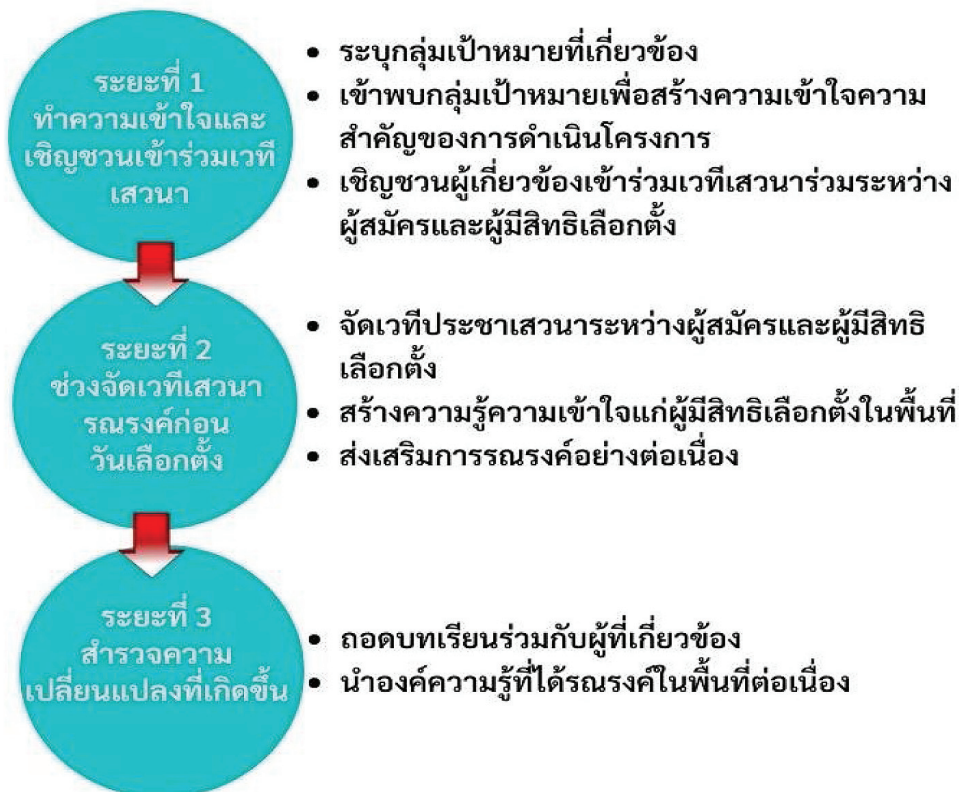
ระยะที่ 2 ช่วงจัดเวทีเสวนาและรณรงค์ก่อนวันเลือกตั้ง ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลักคือ

1. การจัดเวทีประชาเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 2. การจัดเวทีเสริมความรู้ในพื้นที่ โดยการจัดเวทีเสวนาร่วมประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก คือ 1) การมอบความรู้ที่เกี่ยวกับการประชาเสวนารวมไปถึงกำหนดกติกาและโจทย์ในการเสวนาร่วมกัน 2) การเสวนากลุ่มย่อย 3) การเสวนากลุ่มใหญ่เพื่อแลกเปลี่ยนประเด็นฉันทมติของกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มแก่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกลุ่มอื่นๆ ได้พิจารณาความเป็นไปได้ในการรับมือกับปัญหาและความต้องการดังกล่าว 4) เวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ขั้นตอนนี้จะเริ่มต้นจากการเปิดโอกาสให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้แนะนำตัว จากนั้นจึงเป็นการเสวนาในประเด็นปัญหาและความต้องการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ตั้งข้อสังเกตหรือมีข้อเสนอแนะไว้

ระยะที่ 3 หลังการเสวนา ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ 1) การสะท้อนความคิดเห็นภายหลังสิ้นสุดเวทีเสวนา และ 2) การจัดเวทีให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่เป้าหมายแห่งละ 1 ครั้ง และ 3) การถอดบทเรียนร่วมกันระหว่างผู้จัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทวนสอบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังเวทีประชาเสวนาและภายหลังการเลือกตั้ง

ข้างต้นเป็นความหมายของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ขั้นตอนและกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง นำมาปรับใช้ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชัยภูมิ ส่วนถัดไปผู้เขียนจะกล่าวถึงพื้นที่ดำเนินโครงการ กลุ่มตัวอย่างและกระบวนการเก็บข้อมูล

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

พื้นที่เป้าหมาย กลุ่มตัวอย่าง และ กระบวนการเก็บข้อมูล

จังหวัดชัยภูมิเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ประสบกับปัญหา การซื้อสิทธิขายเสียง โดยงานวิจัยของสถาบันพระปกเกล้า เรื่อง ความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรม การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554: จังหวัดชัยภูมิ (อนุสรณ์ พัฒนสานต์, 2558, น. ๗-๘) ชี้ให้เห็นว่า ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ จังหวัดชัยภูมิในปี 2554 ยังพบว่าการเลือกตั้งดำเนินการ ไปด้วยระบบห้วคะแนน ซึ่งมีเครือข่ายในทุกกระดับ และมีความพยายามหลากหลายวิธีที่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิ เลือกตั้งจะมีปฏิบัติการเชิงแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเพื่อ แลกกับคะแนนเสียง ยกตัวอย่างเช่น มีการจัดให้ ประชาชนได้ท่องเที่ยวและหาเสียงบนรถนำเที่ยวโดยใช้ งบประมาณของท้องถิ่นสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว มีการขยายระยะเวลาชำระหนี้บัตรเครดิตเพื่อแลกกับ คะแนนเสียง หรือการโอนย้ายทะเบียนบ้านให้กับผู้มีสิทธิ เลือกตั้งไปยังเขตเลือกตั้งไปยังเขตเลือกตั้งกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น ดังนั้น เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการศึกษาเรื่อง การทุจริตเลือกตั้ง ในปี 2564 สำนักส่งเสริมการเมือง ภาคพลเมือง จึงเลือกนำขั้นตอนและกระบวนการ ส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ที่พัฒนาขึ้นไปดำเนินการในการเลือกตั้งองค์การบริหาร ส่วนตำบลที่กำหนดให้มีขึ้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2564 ในจังหวัดชัยภูมิเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นอีก ส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่ (area based) ในทุกมิติและเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการส่งเสริม การเลือกตั้งที่สุจริตในจังหวัดชัยภูมิ

โดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป้าหมายที่ ดำเนินโครงการนี้มีทั้งสิ้น 3 แห่ง ประกอบด้วย อบต.สุขใจ อบต.สมใจ และอบต.หวานใจ ซึ่งคัดเลือกมาด้วย วิธีเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จาก อบต. ที่มีสถิติการฟ้องร้องการทุจริตเลือกตั้งที่เกิดขึ้นกับ การเลือกตั้งครั้งล่าสุด (พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2557)

จำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก การเก็บข้อมูลดำเนินการ กับ 3 กลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กลุ่มผู้สมัครรับเลือกตั้งนายก อบต. ตัวแทนผู้มีสิทธิ เลือกตั้งที่เข้าร่วมเวทีเสวนาใน อบต. เป้าหมาย และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย สำนักงาน คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดชัยภูมิ และ องค์การบริหารส่วนตำบลเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง การเข้าถึง กลุ่มตัวอย่างเป็นไปด้วยความสมัครใจ โดยกลุ่มตัวอย่าง จะได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการกิจกรรม ที่จะเข้าร่วมและผลที่จะได้รับจากการดำเนินโครงการ อย่างรอบด้าน ข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างจะถือเป็น ความลับและการนำเสนอผลการศึกษาคงดำเนินการ ในภาพรวม

การศึกษาใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (mixed method) ระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดย เครื่องมือสำคัญในการศึกษา ประกอบด้วย 1) การศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ กฎหมายระเบียบปฏิบัติ สถิติ ฟ้องร้องการทุจริตเลือกตั้ง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บแบบสอบถาม (questionnaire) ซึ่งจะ ดำเนินการทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมเวทีเสวนาและ เวทีสร้างความรู้ความเข้าใจกับตัวแทนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในพื้นที่ 3) การสำรวจด้วยแบบทวนสอบการรับรู้ (perception assessment form) ความสำเร็จของ การดำเนินโครงการในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ลดการซื้อสิทธิขายเสียงและเพิ่มความสมานฉันท์ ภายหลังการเลือกตั้ง และ 4) การสนทนากลุ่ม (focus group) ผ่านระบบการประชุมออนไลน์ (Zoom) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายหลังการเลือกตั้ง เพื่อ สสำรวจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนิน โครงการ การทวนสอบข้อมูลที่ได้ใช้วิธีการเปรียบเทียบ ข้อค้นพบจากแหล่งข้อมูลและมุมมองที่แตกต่างกัน (Triangulation) โดยในที่นี้เป็นการเปรียบเทียบ ข้อค้นพบจากแหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูลที่ แตกต่างกัน

การประมวลผลข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน การประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณและการประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามและแบบทวนสอบการรับรู้ ใช้การแปรผลด้วยโปรแกรม SPSS พิจารณาจากคะแนนสูงสุด ต่ำสุด คะแนนเฉลี่ย (average) และค่าคะแนนความแตกต่าง (Df) กัน เปรียบเทียบก่อนและหลังการร่วมกิจกรรม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งได้จากการศึกษาเอกสารและการสนทนากลุ่มนั้นแปรผลด้วยการวิเคราะห์ตัวบท (text) และคำสำคัญ (key words) จัดกลุ่มคำสำคัญเพื่อตอบคำถามในแต่ละประเด็น จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลด้วยทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองและอธิบายผลการศึกษาเพื่ออธิบายว่าการสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านการจัดเวทีประชาเสวนาสามารถอุดช่องว่างของฤดูกาลเลือกตั้งและทำให้บรรยากาศการเลือกตั้งดีขึ้นหรือไม่อย่างไรบ้าง เพราะเหตุใด ข้อมูลที่รวบรวมทั้งหมดจะถูกเก็บรักษาไว้เป็นความลับไว้ในระบบคอมพิวเตอร์ที่เข้ารหัสไว้ซึ่งมีเพียงผู้เขียนเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้ ข้อมูลจะถูกทำลายเมื่อระยะเวลาผ่านไป 1 ปี เพื่อเป็นหลักประกันเรื่องความเป็นส่วนตัวตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคน

ผลการศึกษา

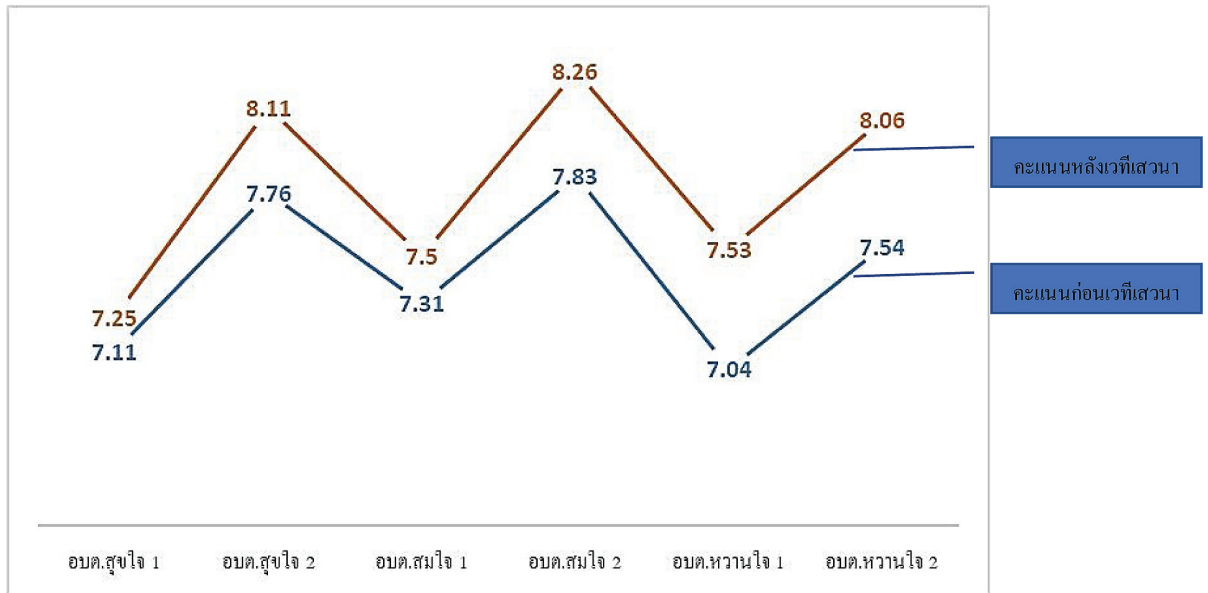
โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของการเลือกตั้ง ผ่านการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้งโดยการจัดเวทีประชาเสวนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจความสำคัญและความสัมพันธ์

ของการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมกับคุณภาพชีวิตที่ดีจากเป้าหมายของโครงการข้างต้น ผู้เขียนจึงกำหนดสำรวจความเปลี่ยนแปลงอันเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผ่านคำถาม 4 ข้อคือ 1) กระบวนการต่างๆ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้เพิ่มมากขึ้นได้หรือไม่ 2) กระบวนการต่างๆ สามารถสร้างความตระหนักในศักยภาพของตนให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้หรือไม่ 3) กระบวนการต่างๆ สามารถลดการซื้อสิทธิขายเสียงได้หรือไม่ 4) กระบวนการต่างๆ สามารถเพิ่มความสมานฉันท์ภายในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้นได้หรือไม่ ในส่วนถัดไปผู้เขียนจะกล่าวถึงผลการศึกษาเพื่อตอบคำถามทั้ง 4 ข้อตามลำดับ

ความรู้ความเข้าใจ

ความรู้ความเข้าใจในที่นี้ไม่ได้วัดเพียงความรู้เรื่องสิทธิที่ระบุไว้ว่าให้ทำหรือห้ามทำในช่วงการเลือกตั้งตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วมส่งเสริมการเลือกตั้งที่สุจริต สิทธิในการแสดงพลังของผู้มีสิทธิเลือกตั้งติดตามตรวจสอบสิทธิในการยื่นข้อเสนอแนวคิดและนโยบายต่างๆ แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วย ซึ่งข้อมูลจากแบบทดสอบก่อนและหลังการเข้าร่วมเวทีประชาเสวนา จำนวน 408 ชุด ของกลุ่มตัวอย่างใน อบต.เป้าหมายทั้ง 3 แห่ง จำนวน 6 เวที แบ่งเป็นเพศหญิง 254 ชุด (62.25%) และเพศชาย 154 ชุด (37.74%) ซึ่งเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนแบบทดสอบภายหลังเข้าร่วมเวทีประชาเสวนาเพิ่มขึ้นทุกเวที ดังปรากฏแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 คะแนนแบบทดสอบเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมเวทีเสวนา

จากแผนภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่าจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนเฉลี่ยก่อนเข้าร่วมเวทีเสวนาอยู่ที่ 7 คะแนน โดยภายหลังเข้าร่วมเวทีเสวนามีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 8 คะแนน โดยในรายละเอียดพบว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งร้อยละ 33 ไม่ทราบว่าการรับเงินหรือเรียกเก็บเงินจากผู้สมัครเพื่อลงคะแนนหรือไม่ลงคะแนนเลือกผู้ใดนั้นเป็นความผิดตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 มาตรา 92 ที่อาจต้องระวางโทษจำคุก 10 ปีหรือทั้งจำทั้งปรับและให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้นั้นมีกำหนดยี่สิบปี ตามมาตรา 126 ของพระราชบัญญัติดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งร้อยละ 55 ยังเข้าใจว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีหน้าที่แค่รับฟังการปราศรัยของผู้สมัครเท่านั้น โดยร้อยละ 31 ยังเข้าใจว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำเป็นต้องเลือกเฉพาะนโยบายที่ผู้สมัครเสนอและไม่สามารถเสนอนโยบายอื่นๆ ที่แตกต่างออกไปได้ ขณะที่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งร้อยละ 45 ไม่ตระหนักว่าการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายแต่เข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของ กกต. เพียงฝ่ายเดียว

ความตระหนัก

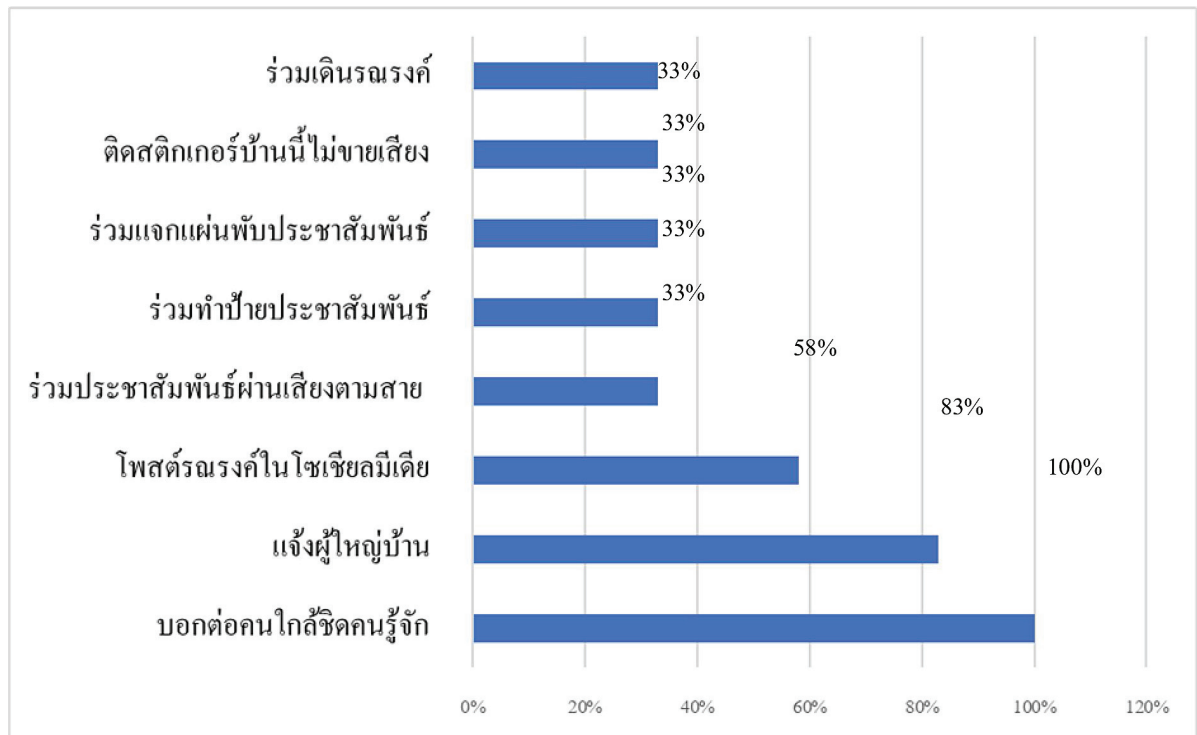
จากแบบประเมินการรับรู้ความเปลี่ยนแปลงภายหลังเข้าร่วมโครงการ ซึ่งดำเนินการเก็บจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 ชุด และการสนทนากลุ่ม ชี้ให้เห็นว่าการจัดเวทีเสวนาที่เปิดโอกาสให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีบทบาทแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีส่วนส่งเสริมและสร้างความตระหนักในศักยภาพให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ภายหลังร่วมเวทีเสวนาชี้ให้เห็นว่านอกจากกลุ่มตัวอย่างจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงฤดูกาลเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้นแล้ว กลุ่มตัวอย่างยังได้สะท้อนความรู้สึกว่าพวกเขาารู้สึกดีและรู้สึกภูมิใจและเป็นเกียรติที่ได้เข้าร่วมโครงการ คำตอบของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเหล่านี้สะท้อนความรู้สึกภายหลังเข้าร่วมเวทีเสวนาได้เป็นอย่างดีว่ากลุ่มตัวอย่างรู้สึกได้ถึงคุณค่าของตน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความรู้สึกถึงศักยภาพของตนเองมากขึ้น โดยเชื่อว่าตนเองสามารถเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการส่งเสริม

การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ในระดับ “ปานกลาง”

ความตระหนักในความสำคัญของโครงการและในศักยภาพของตนดังกล่าว ส่วนหนึ่งสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรม โดยข้อมูลจากแบบทวนสอบและการสนทนากลุ่มภายหลังร่วมเวทีเสวนาชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 100 มีการขยายผลโดยบอกต่อคนใกล้ชิดญาติพี่น้อง คนรู้จัก ถึงผลกระทบของการซื้อสิทธิขายเสียง โทษของการซื้อสิทธิขายเสียง โดยร้อยละ 83 ได้มีการแจ้งผู้ใหญ่บ้านให้ประชาสัมพันธ์เรื่อง

การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ร้อยละ 58 ได้โพสต์ภาพกิจกรรมถ้อยคำการณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในโซเชียลมีเดียของตน อาทิ ผ่านไลน์กลุ่ม หรือเฟซบุ๊กส่วนตัว เป็นต้น นอกจากนี้ร้อยละ 33 ของผู้เข้าร่วมเสวนายังได้รณรงค์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในรูปแบบต่างๆ อาทิ ร่วมประชาสัมพันธ์ ผ่านเสียงตามสาย ทำป้ายประชาสัมพันธ์ แจกแผ่นพับประชาสัมพันธ์แก่คนในชุมชน ติดสติ๊กเกอร์ “บ้านนี้ไม่ขายเสียง” หน้าบ้าน และร่วมเดินรณรงค์ใหม่หมู่บ้าน เป็นต้น

แผนภาพที่ 4 กิจกรรมการขยายผลโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของคนในชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงด้านการซื้อสิทธิขายเสียง ภายหลังการเลือกตั้ง

การวัดความเปลี่ยนแปลงด้านการซื้อสิทธิขายเสียง ภายหลังดำเนินกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ในพื้นที่ใช้ข้อมูล 3 ส่วนประกอบกัน

คือ ข้อมูลผลการฟ้องร้องเรื่องทุจริตเลือกตั้ง ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และการถอดบทเรียน ซึ่งข้อมูลทั้ง 3 ส่วนชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นภายหลังดำเนินโครงการ โดยข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

ชัยภูมิชี้ว่าภายหลังการเลือกตั้งไม่มีการฟ้องร้องคดีทุจริตเลือกตั้งในองค์การบริหารส่วนตำบลเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง ขณะที่ข้อมูลจากแบบประเมินการรับรู้จำนวน 45 ชุดชี้ให้เห็นว่าการจัดเวทีเสวนามีส่วนส่งเสริมให้การซื้อสิทธิขายเสียงลดลง ร้อยละ 83 โดยร้อยละ 67 มองว่าการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องของหน่วยงานภาครัฐมีส่วนช่วยให้ผู้สมัครระมัดระวังตัวในการหาเสียงเพิ่มมากขึ้น และอาจมีส่วนสัมพันธ์กับการรับรู้การซื้อเสียงที่ลดลงไป

ความเปลี่ยนแปลงด้านความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง

จากแบบประเมินการรับรู้ความเปลี่ยนแปลงภายหลังเข้าร่วมโครงการ ซึ่งดำเนินการเก็บจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 ชุดและการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป้าหมายทั้ง 3 แห่ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชี้ให้เห็นว่าภายใต้การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ส่งผลให้บรรยากาศของชุมชนในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งและเมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลงเปลี่ยนแปลงไปจากแต่เดิมที่บรรยากาศในการแข่งขันหาเสียงระหว่างผู้สมัครรุนแรง ต่อเมื่อมีการดำเนินโครงการพบว่าการหาเสียงด้วยความรุนแรงลดลง ดังที่ ผู้แทนจาก อบต. สมใจ กล่าวว่า “การเลือกตั้งมา ก่อนจะมีโครงการนี้รุนแรงมาก รับสมัครวันแรก ที่นี้มีผู้สมัคร 4 คน ก็มีการไปทำลายป้ายไปแจกใบปลิว เพราะผู้สมัครไม่เห็นกันต่างฝ่ายต่างอยากเอาชนะกัน แต่พอมีการจัดเวทีกลับเปลี่ยนไปเลย” ด้านผู้แทนจาก อบต. หวานใจ เล่าว่า “แรกๆ ผู้สมัคร 4 คน ก็จะมีกระแสความรุนแรงเยอะมากและอาจจะมีหลายๆ อย่างที่เราอาจจะคาดไม่ถึง ที่นี้พอมีโครงการนี้เข้ามาอย่างน้อยๆ ผู้สมัครถ้ามีการมาพบปะได้คุยกันได้เห็นหน้ากัน ความรุนแรงของการหาเสียงลดลงเป็นอย่างมาก” พร้อมทั้งเพิ่มเติมข้อสังเกตว่า ในช่วงนับคะแนนมีผู้สนใจรับฟังการนับคะแนนจำนวนมากซึ่งเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ไม่มีการส่งเสียงเชียร์ก่อวุ่นหรือคุกคามผู้สมัครหรือผู้สนับสนุนแต่อย่างใดต่างไปจากเดิม

ด้านผู้แทน อบต. สุขใจกล่าวว่า “ก่อนหน้านี้จะมีการจัดเวทีจะมีเสียงจากพี่น้องประชาชนว่าผู้สมัครมีการแข่งขันกันรุนแรงบ้างมีการแจ้งว่ามีการข่มขู่ผู้มีสิทธิ แต่ว่าหลังจากจัดเวทีก็ทำให้ผู้สมัครมีความเข้าใจในการหาเสียงโดยใช้นโยบายเป็นหลักเขาก็ไม่มัวเรื่องจะไปโจมตีกัน ที่ อบต. นี้มีเสียงความรุนแรงมากจริงๆ แต่หลังมีโครงการผู้สมัครได้รับความรู้ทำให้ผู้สมัครบางคนยึดเป็นนโยบายว่าเราจะไม่ซื้อสิทธิเลยและประกาศอย่างชัดเจนว่าจะไม่ซื้อสิทธิขายเสียง”

โดยภาพรวมบรรยากาศภายหลังการเลือกตั้ง ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับผลการเลือกตั้งด้วยดี ผู้สมัครให้เกียรติคู่แข่งมากขึ้น ไม่มีการคุกคามผู้สมัครที่ชนะการเลือกตั้ง ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป้าหมายทั้ง 3 แห่งเห็นพ้องกันว่า การจัดเวทีประชาเสวนามีส่วนส่งเสริมต่อการที่ผู้สมัครตระหนักใน “อำนาจ” ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและมีการเลือกนำความต้องการของประชาชนมาใช้เป็นนโยบายหาเสียงมากขึ้น ทั้งยังทำให้ผู้สมัครรู้สึกเป็นศัตรูกันน้อยลงเมื่อได้มีโอกาสพบปะและพูดคุยกันภายใต้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สิ่งเหล่านี้มีส่วนต่อการหาเสียงด้วยความระมัดระวังไม่โจมตีซึ่งกันและกัน การจัดเวทีประชาเสวนาจึงนับว่ามีส่วนช่วยให้ความรุนแรงในการหาเสียงเลือกตั้งลดลงอันมีส่วนต่อความสมานฉันท์เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง

จากการทวนสอบการรับรู้พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 ระบุว่า การหาเสียงของผู้สมัครภายใต้การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ไม่มีการโจมตีกัน ร้อยละ 67 มองว่าการหาเสียงเน้นนำเสนอนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ไขปัญหาในอนาคตมากขึ้น และร้อยละ 85 มองว่าภายหลังการเลือกตั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งต่างก็ยอมรับผลการเลือกตั้ง

มีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ไม่มีการฟ้องร้องเกี่ยวกับการทุจริตเลือกตั้ง ไม่มีความรุนแรงข่มขู่ผู้ชนะและผู้สนับสนุนฝ่ายชนะ โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 71 ประเมินว่าโครงการนี้สามารถส่งเสริมการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ในระดับ “ปานกลางถึงมาก” เพราะปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงไม่ได้หมดไปในทันที ทว่าผู้เข้าร่วมร้อยละ 97 ก็มองว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จในการสร้างความสมานฉันท์ให้แก่ชุมชน

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในระดับดีเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ในการไปเลือกตั้ง กลุ่มตัวอย่างทราบถึงสิ่งที่ให้ทำและห้ามทำตามกฎหมายเลือกตั้ง ทว่าสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างกลับไม่ทราบและเข้าใจผิดเกี่ยวกับสิทธิของพวกเขาในกระบวนการเลือกตั้ง กลุ่มตัวอย่างไม่ทราบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งหรือในช่วงที่ผู้สมัครหาเสียงได้มากไปกว่าการรอไปใช้สิทธิในวันเลือกตั้ง ทั้งยังเข้าใจผิดว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีบทบาทเพียงรับฟังการปราศรัยของผู้สมัครและเลือกผู้สมัครจากนโยบายที่พวกเขาปราศรัยเท่านั้น อีกทั้งยังไม่ทราบว่าพวกเขาสามารถให้ข้อเสนอแนะต่อผู้สมัครในเรื่องต่างๆ และมีส่วนร่วมในการเสนอแนะเชิงนโยบายต่อผู้สมัครได้ ส่วนหนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเข้าใจว่าบทบาทในการส่งเสริมการเลือกตั้งให้สุจริตเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่ใช่ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการเลือกตั้งที่ผ่านมายังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงที่ไม่ใช่เพียงแค่การไปใช้สิทธิเลือกตั้งแต่ต้องสื่อให้เห็นถึงความพยายามในการโน้มน้าวเสนอแนะและต่อรองเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ กระบวนการเลือกตั้งที่ผ่านมา กำลังกลายเป็นกลไกที่บั่นทอนกระบวนการเลือกตั้งเสรี ความสำคัญของการเลือกตั้งและการตระหนักรู้ถึง

ศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงไปอย่างเป็นระบบ

ทั้งนี้เพราะกระบวนการเลือกตั้งที่ผ่านมาเน้นบั่นทอนความตระหนักรู้ในศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงลงไป ผ่านการบัญญัติให้การเลือกตั้งเป็น “หน้าที่” ในตัวบทกฎหมายหลายฉบับเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน พร้อมทั้งมีบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ดังนั้น แม้กฎหมายเลือกตั้งของไทยจะบรรจุเรื่องการเลือกตั้งที่สุจริตไว้ แต่กระบวนการนำไปสู่ความสุจริตของการเลือกตั้งกลับมีลักษณะสั่งการให้หรือห้ามผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งกระทำบางอย่างเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ การไปใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนมากจึงไม่อาจสะท้อนถึงความตระหนักรู้ในศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงการปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ การรับรู้ถึงความสำคัญของการเลือกตั้งและสิทธิในการเลือกตั้งจึงถูกบั่นทอนลงไป การเลือกตั้งถูกรับรู้ว่าเป็นที่มาแห่งความขัดแย้งเมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใดมักนำความขัดแย้งมาสู่ชุมชน ทั้งยังถูกมองว่าเป็นเพียงเครื่องมือในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของผู้สมัคร และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะหน้าของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ไม่ใช่กลไกในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่บ้านเมืองในทางที่ดีขึ้น ปัญหาเหล่านี้ทำให้กระบวนการเลือกตั้งที่ไม่สุจริตยังคงดำรงอยู่เรื่อยมา กระบวนการเลือกตั้งเสรีและการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจึงกำลังถูกบั่นทอนลงไปอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงการรับรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในเรื่องของความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในความสำคัญและศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการรับรู้เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงและบรรยากาศของการโจมตีกันในการหาเสียง

ที่ลดน้อยลง ขณะที่บรรยากาศในการหาเสียงเชิงสร้างสรรค์และความสมานฉันท์ของชุมชนภายหลังการเลือกตั้งกลับเพิ่มมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเลือกตั้งสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยเพิ่มกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการจัดกระบวนการให้ผู้สมัครและตัวแทนผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้แลกเปลี่ยนมุมมองด้านความเป็นอยู่ ความต้องการ และนโยบายต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์นโยบายสาธารณะร่วมกันผ่านการจัดเวทีประชาเสวนาในกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

การนำกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมาประยุกต์ใช้เพื่อเติมช่องว่างวงจรของการเลือกตั้ง สามารถส่งเสริมกระบวนการเลือกตั้งมีคุณภาพได้ด้วยปัจจัยอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1) กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างรอบด้าน โดยชี้ให้เห็นว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองในฤดูกาลเลือกตั้งได้มากกว่าการไปรับฟังคำปราศรัยและรอให้ถึงวันเลือกตั้งเพื่อไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น เพราะแม้ว่าในกฎหมายจะไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถมีส่วนร่วมในการรณรงค์หรือทำกิจกรรมใดๆ เพื่อส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม แต่คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ระบุสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ในเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งอย่างชัดเจนว่าสามารถดำเนินการได้หากไม่ผิดกฎหมายเลือกตั้ง ดังนั้น การที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อรณรงค์ให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศจึงเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (25) ที่ระบุว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครอง

ไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่ไม่ได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ...”

2) กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในชุมชน ดังปรากฏให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมเวทีเสวนามีความรู้ความเข้าใจสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้งที่นอกเหนือไปจากการเลือกตั้งมากขึ้น พร้อมกันนี้ยังรับรู้ถึงศักยภาพของตนเองในการมีปฏิบัติการบางอย่างเพื่อสร้างการเมืองสร้างสรรค์ เช่น โดยการเผยแพร่ข้อมูลเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงต่อไป ซึ่งผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการประชาสัมพันธ์เรื่องนี้ต่อไป ร้อยละร้อยซึ่งทำให้ข้อมูลนี้กลายเป็นกระแสวงเวียนอยู่ในชุมชน สร้างความระมัดระวังตัวให้แก่ทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาจมีปฏิบัติการสุ่มเสี่ยงต่อการทุจริตเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ

3) กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ซึ่งในที่นี้คือการปรึกษาหารือกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งหลายฝ่ายอาจมองว่าเป็นไปแทบไม่ได้ เพราะผู้สมัครอาจปฏิเสธไม่เข้าร่วมเวทีเนื่องจากไม่เข้าใจรูปแบบเวทีเกรงว่าจะเสียคะแนน หรืออาจเกรงว่าจะนำไปสู่การปะทะกันกับผู้สมัครคนอื่น ส่วนผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็อาจไม่สนใจเข้าร่วมเนื่องจากต้องประกอบอาชีพ แต่แท้จริงแล้วกระบวนการนี้เกิดขึ้นได้ หากดำเนินการด้วยหลักความเป็นกลาง ความมีเหตุผล เสรีภาพในการแสดงความเห็น ความเป็นสาธารณะ และความทั่วถึงเป็นธรรม ผู้จัดจะต้องมีกติกาที่ชัดเจนเป็นกลางไม่เอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพื่อสร้างความไว้วางใจให้แก่ผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาทุกฝ่าย และเปิดโอกาสให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีบทบาทแสดงศักยภาพให้แก่ผู้สมัครได้ทราบ

พวกเขาติดตามผลงานของผู้สมัครและมีความเห็นต่อแนวนโยบายที่ผู้สมัครเสนอแนะบางประการ ไม่ได้นิ่งเฉยหรือไม่ทราบความเคลื่อนไหวทางการเมืองใดๆ พวกเขาสนใจความเปลี่ยนแปลงและพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมขอเพียงมีพื้นที่เวทีให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งบ้างในช่วงฤดูกาลเลือกตั้งเท่านั้น

ดังนั้น แม้การจัดเวทีเสวนาปรึกษาหารือระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจไม่ได้ข้อสรุปหรือทางออกที่ดีที่สุดร่วมกันในทันที แต่ด้วยกระบวนการดังกล่าว สิ่งที่เกิดขึ้นคือการสร้างให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตระหนักในศักยภาพและศักดิ์ศรีของตนในฐานะผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้นได้ ทั้งยังทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้นตัวบอกต่อและประชาสัมพันธ์ประเด็นการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง คุณสมบัติของผู้สมัครที่พึงปรารถนาและแนวนโยบายต่างๆ ของผู้สมัครออกไปสู่ชุมชน อันส่งผลกระทบให้ผู้สมัครจะต้องระมัดระวังการหาเสียงของตนและคำนึงถึงความต้องการของประชาชนมากขึ้น กระบวนการประชาเสวนาในกระบวนการเลือกตั้งจึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพของการเลือกตั้งและประชาธิปไตยได้

อย่างไรก็ตาม การพัฒนากระบวนการเลือกตั้งต้องทำอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการปฏิรูปอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา กฎหมายและทัศนคติ ดังเห็นได้จากผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า “ความรู้” ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องครบถ้วน รอบด้านและเป็นรูปธรรม โดยไม่จำกัดไว้เฉพาะเรื่องการมีส่วนร่วมโดยไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมไปถึงการมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการส่งเสริมสนับสนุนการเลือกตั้งให้สุจริตด้วย เพราะแม้ว่าปัจจุบันหน่วยงานอย่างคณะกรรมการการเลือกตั้งจะมีบทบาทสำคัญในการรับเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตเลือกตั้งและมีความวินิจฉัยต่อคดีเหล่านั้น แต่ในทางปฏิบัติคดีความ

จะปรากฏเป็นที่รับรู้ต่อสาธารณะหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่าการทุจริตเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาหรือไม่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกรงกลัวต่อโทษของการซื้อเสียงเพียงใด หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งมั่นใจเพียงใดว่าพวกเขาจะมีความปลอดภัยกรณีที่ถูกมาแจ้งเบาะแสการทุจริตดังกล่าว จากปัญหาเหล่านี้จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตาม การสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งยังเป็นสิ่งจำเป็นต้องแสดงออกให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการปฏิรูปกฎหมายเลือกตั้งโดยระบุถึงสิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งไว้อย่างชัดเจน รวมไปถึงระบุสิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายกรณีมีส่วนร่วมแจ้งเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง จึงมีความสำคัญและควรดำเนินการไปพร้อมกัน สุดท้ายการปฏิรูปการศึกษาและกฎหมายจะมีส่วนสำคัญต่อการปฏิรูปทัศนคติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปให้เกิดขึ้นนำไปสู่วงจรความเข้าใจใหม่ที่ถูกต้องเกี่ยวกับความสำคัญของการเลือกตั้งและสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อันอาจมีส่วนส่งเสริมต่อคุณภาพของการเลือกตั้งต่อไป

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการจัดเวทีประชาเสวนาสามารถปรับความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งที่ทำได้และทำไม่ได้ในช่วงฤดูกาลเลือกตั้งได้ ทั้งยังช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจบทบาทและความสำคัญของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการมีส่วนช่วยส่งเสริมการเลือกตั้งที่มีคุณภาพได้ การจัดเวทีประชาเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จึงไม่ได้เป็นเพียงการอุดช่องว่างและสร้างโอกาสให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังเป็นการปรับฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเสียใหม่ ซึ่งมี

ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการก่อเกิดความตระหนักและพฤติกรรมที่สอดคล้องกันในเวลาต่อมา

ดังนั้น แม้การซื้อสิทธิขายเสียงจะไม่อาจจัดให้หมดลงไปได้โดยการจัดเวทีประชาเสวนาครั้งหรือสองครั้ง แต่ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าแนวคิดประชาธิปไตย

แบบปรีชาหาหรือและกระบวนการประชาเสวนาสามารถลดความเข้าใจผิด เพิ่มความมั่นใจ ลดช่องว่าง และเพิ่มโอกาส ในการแสดงบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในการร่วมกันปรับร่างเปลี่ยนรูปให้ฤดูกาลเลือกตั้ง กลายเป็นฤดูกาลแห่งการปรีชาหาหรือไม่ใช่เพียง การหาเสียงของผู้สมัครได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- จารุวรรณ แก้วมะโน. (2562). *โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมชุมชนพลเมืองเข้มแข็งผ่านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขาย*. สืบค้นจาก <https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/299>
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2561). การซื้อสิทธิขายเสียงในฐานะการเมืองของการต่อรองอัตลักษณ์. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 9(2), 1-48.
- ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร. (2561). การทุจริตการเลือกตั้ง: อุปสรรคการทำให้เป็นประชาธิปไตยของไทย. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, 2(2), 1-17.
- พัชรี สีโรรส. (2552). ประชาธิปไตยแบบसानเสวนา ความเชื่อ ความฝันและความเป็นไปได้ในสังคมไทย. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 26(1), 75-90.
- แมทธิวส์, เดวิด. (2552). *การเมืองภาคพลเมือง [Politics for People : Finding a Responsible Public Voice]* (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล). ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2557). *ประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาทางออก ประชาธิปไตยแห่งการปรึกษาหารือ (deliberative democracy)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- วันชัย วัฒนศัพท์ และถวิลวดี บุรีกุล. (2555). *คู่มือการเป็นผู้เอื้อกระบวนการประชาเสวนาทางออก*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิไลวัจน์ ฤกษ์ณฤดี. (2557). แนวทางการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง ตามความคิดเห็นของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 1(2), 64-75.
- วิสุทธิ โพธิ์แท่น. (2550). *แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2555). *การประชาเสวนาทางออกสู่ประชาธิปไตยและสังคมที่คนไทยพึงปรารถนา* (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์). ม.ป.พ.
- สุวิตา มะมา และสุวิชา เป้าอารีย์. (2564). ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือของชุมชนบ้านอ่าวอุดม: จากความขัดแย้งสู่การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างท่าเรือพาณิชย์และชุมชน. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 11(2), 31-48.
- สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2525). *พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของคนไทย : ศึกษาจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2559). *การมีส่วนร่วม*. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/ect_th/news_page.php?nid=767
- _____. (2560). *กระบวนการเลือกตั้ง ส.ส.*. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=112&filename=index
- อนุสรณ์ พัฒนาคานต์. (2558). *การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554: จังหวัดชัยภูมิ*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

โอฬาร ถิ่นบางเตียว และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2559). *การซื้อสิทธิ์ขายเสียง*. สืบค้นจาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การซื้อสิทธิ์ขายเสียง>

ภาษาอังกฤษ

- Bessette, Joseph. (1980). Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government. In Robert A. Goldwin & William A. Schambra (Eds), *How Democratic is the Constitution?* (pp. 102-116). Washington, D.C., AEI Press.
- Brusco, Valeria, Nazareno, Marcelo & Stokes, Susan C. (2004). Vote Buying in Argentina. *Latin American Research Review*, 39(2), 66-88.
- Chilvers, Jason. (2008). Deliberating Competence: Theoretical and Practitioner Perspectives on Effective Participatory Appraisal Practice. *Science, Technology, & Human Values*, 33(3), 421-451.
- Cruz, Cesi. (2019). Social Networks and the Targeting of Vote Buying. *Comparative Political Studies*, 52(3), 382-411.
- DeBats, Donald A. (2016). *Vote Buying in Nineteenth Century US Elections*. U.S.A : The Institute for Advanced Technology in the Humanities, University of Virginia.
- Ecker, Alejandro, Glinitzer, Konstantin & Meyer, Thomas. (2015). Corruption Performance Voting and the Electoral Context. *European Political Science Review*, 8(3), 333-354.
- Eagan, Jennifer L. (2016). *Deliberative Democracy*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/deliberative-democracy>.
- Harsen, Richard L. (2000). Vote Buying. *California Law Review*, 88(5), 1323-1372.
- Lehoucq, Fabrice. (2003). Electoral Fraud: Causes, Types, and Consequences. *Annual Review of Political Science*, 18(6), 233-256.
- Lipset, Seymour M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review*, 53(1), 69-105.
- Ondo, Assoumou. (2020). Election and Corruption: The Case of Gabon. *Academic Journal of Education & Literature*, 1(6), 209-224.
- Pausch, Markus. (2011). The Qualities of Political Participation Theoretical Classification and Indicators. *Hamburg Review of Social Sciences*, 6(1), 19-35.
- Peters, John G. & Welch, Susan. (1978). Political Corruption in America: A Search for Definitions and a Theory, or If Political Corruption Is in the Mainstream of American Politics Why Is it Not in the Mainstream of American Politics Research?. *The American Political Science Review*, 72(3), 974-984.

- Pham, Lien & KalejaFirst, Ance. (2019). Political Participation Under Conditions of (Democratic) Duress. *Politics*, 40(2), 154–169.
- Rix, Kathryn. (2008). The Elimination of Corrupt Practices in British Elections'? Reassessing the Impact of the 1883 Corrupt Practices Act. *The English Historical Review*, CXXIII (500), 65–97.
- Smith, Cobi & Rowe, Gene. (2016). Deliberative Processes in Practice. In Susan Dodds & Ankeny Rachel. (Eds.), *Big Picture Bioethics: Developing Democratic Policy in Contested Domains* (pp. 59-70). Cham: Springer International Publishing.
- Soneryd, Linda & Lindh, Elisabeth. (2019). Citizen Dialogue for Whom? Competing Rationalities in Urban Planning, The Case of Gothenburg, Sweden. *Urban Research & Practice*, 12(3), 230-246.
- Welch, Susan & Hibbing, John R. (1997). The Effects of Charges of Corruption on Voting Behavior in Congressional Elections, 1982-1990. *The Journal of Politics*, 59(1), 226-239.